

FONDURI ȘI FUNDAȚII ADMINISTRATE DE EPISCOPIA ORTODOXĂ A CARANSEBEȘULUI LA ÎNCEPUTUL SECOLULUI AL XX-LEA

ANGELA DUMITRESCU

În decursul secolelor al XIX-lea și al XX-lea Episcopiile ortodoxe ale Caransebeșului și Aradului precum și cea unită a Lugojului au administrat numeroase fundații și fonduri.

Existența istorică a acestora ne fac să afirmăm că oamenii veacului al XIX-lea și al începutului de secol XX din Banat au avut o veritabilă filosofie a vieții, dobândind acea forță a conștiinței îndatorate față de neam, Școală și Biserică, transformând procesul de înființare a fundațiilor într-un proces existențial pozitiv, de transferare a averilor în numele și pentru binele colectiv.

Fundațiile erau constituite din bunuri care nu făceau parte din patrimoniul Episcopiei, dar erau administrate direct de acestea, sau prin organele sale din subordine, conform dorințelor donatorului. Era obligatorie respectarea „literelor fundamentale”¹ ce îi conferea noii fundații personalitate juridică, și fără de care acestea nu ar fi fost recunoscute.

Sistemul înființării fondurilor și fundațiilor precum și modalitatea acordării bursei (stipendiilor) și a altor forme și mijloace de sprijin pentru generația tânără se fundamentau pe legislația primară a cultului² dar, mai ales după anii 1890, pe decretul 3742 din 1898³. Noile statute intrau în vigoare de la 1 ianuarie 1899.

În anul 1903 se proceda la o verificare a documentelor tuturor Reuniunilor culturale românești, a Societăților și Asociațiilor.⁴ În același an prin Circularul numărul 2527 Sc.ex. 1903 emis în ședința Consiliului Diecezan din 4 iulie, episcopul Nicolae Popea făcea un apel către toate comunitățile locale în care se aflau parohii ortodoxe, ca în pofida faptului că „populația

¹ Cornel Clepea, *Fundații școlare ale Episcopiei Aradului în Ziridava*, Arad, XVIII/1993, p. 419

² Ionel Bota, *Fonduri, fundații și stipendiști din mediul greco-catolic bănățean. Districtele cărășene Oravița, Vărădia și Bocșa*, în *Banatica*, Reșița, nr. 13/1995, p. 197

³ *Ibidem*, “Statutele pentru administrarea Fondurilor și fundațiilor Diecesei greco-catolice” de Lugoj, Cassa Centrală Diecesană –Lugoj.

⁴ *Ibidem*.

se plânge că a sărăcit”... „să sprijine din răspuțeri afacerile bisericești școlare și fundaționale”, căci „școala confesională este chemată de a răspândi lumină în popor, lumină care să-l scape de sărăcie, să-l facă liber și conștient de demnitatea sa”⁵.

Îndemnul nu era gratuit și făcea referire directă la formarea unei mari părți a intelectualității române care s-a ridicat prin intermediul burselor și stipendiilor constituite de persoane particulare, asociații sau instituții în favoarea tinerilor lipsiți de mijloace materiale.⁶

Numărul fundațiilor administrate de Episcopia ortodoxă a Caransebeșului a fost foarte mare. Din inventarul despre starea fondurilor fundațiilor diecezei ortodoxe a Caransebeșului, din 31 decembrie 1893, întocmit de asesorul referent consistorial Traian Barzu reies numele a 3 fundații noi înființate: Fundația Pepa Seracin, Fundația Elena Bosz, Fundația Br. Heydte care se adăugau altor 10 existente până atunci⁷.

În anul 1913, Consistoriul Diecesan ca Senat Școlar, în raportul prezentat Sinodului Eparhial despre situația școlilor din anul școlar 1911/1912, include și situația fundațiilor școlare din care „spre a veni în ajutorul tinerilor săraci” conform literelor fundaționale ale acestora, s-au votat stipendii.

Sunt menționate Fundațiile Trăilă Stoiescu cu 4 stipendii a câte 100 de coroane, Fundația Brumariu cu 3 stipendii variind între 150 și 300 de coroane, Fundația Peția cu 1 stipendiu de 160 coroane, Fundația Tismonariu cu stipendii de 400 coroane, Fundația Nicolaevici cu 1 stipendiu de 240 coroane și Fundația Comunității de avere din Caransebeș cu 6 stipendii (cu un quantum ce varia între 40 și 150 coroane).

Se menționează în raport și numele „marelui mecenat Vasile Stroiescu” care împarte anual, mai multor elevi de la Institutul Pedagogic 1000 de coroane.⁸

Și raportul din anul 1914, cu referire la situația fundațiilor din anul școlar 1912/1913 ne oferă imaginea mecenatului școlar din spațiul bănățean

⁵ Direcția Județeană a Arhivelor Naționale Caransebeș, *Fond Protopopiatul ortodox Biserica-Albă*, dosar 2/1903, fila 2.

⁶ George Cipăianu, *Stipendiile acordate de familia Mocioni și formarea intelectualității românești în perioada 1860-1870*, în *Anuarul Institutului de Istorie și Arheologie*, Cluj-Napoca, XXII/1979, p. 430

⁷ Viorel Dorel Cherciu, *Biserica și societate. Eparhia Caransebeșului în timpul Episcopului Ioan Popasu (1865-1889)* Coordonator științific prof. univ. Nicolae Bocșan, *Teză de doctorat - Manuscris*, Cluj-Napoca, 2001, p. 242

⁸ Arhiva Episcopiei Caransebeșului, *Fond școlar*, Dosar 64/1913, nenumerotat.

cărășean. Astfel, pe lângă fundațiile menționate anterior și care continuă acordarea de burse, apar numele unora noi, spre exemplu, Fundația Trandafil, ce acorda 5 stipendii a câte 500 coroane⁹.

Ziarul Drapelul de Lugoj, publicând informații din Senatul școlar al Episcopiei Caransebeșului face referire și la cele 3 instituții caritabile bisericești și școlare: Ana Alexandrovici, Alexandru și Ana Nedelcu și Dr. Liviu Marcu, care în anul școlar 1904/1905 au avut un capital de 2 milioane de coroane¹⁰.

Fundația dr. Petru și Persida Borlovan din Bocșa-montană, a fost fondată prin testamentul în care se prevedea ca întreaga sa avere să fie folosită în scopuri bisericești. Principala mențiune se referea la crearea unui fond pentru înființarea unei mitropolii ortodoxe cu reședința la Lugoj. Dacă acest obiectiv nu s-ar fi putut îndeplini se dispunea ca dobânzile capitalului să fie folosite pentru acordarea de burse. Alte puncte testamentare prevedeau înființarea unei școli de fete la Selbăgel, donații pentru oameni lipsiți de avere din Bocșa montană, dar și pentru unele așezăminte de cult.

Averea lăsată spre administrare Episcopiei Caransebeșului de Petru Borlovan consta în depozite bancare de 168.270,32 coroane, acțiuni la Institutele de economii și Credit Timișana, Bocșana și la o bancă din Lugoj în valoare de 3.200 de coroane și 400 de coroane bani lichizi, reprezentând un total de 171.870,32 coroane¹¹.

Fundația Ion Perian și soția Draga născută Popovici din Biserica-Albă avea ca scop declarat prin literele sale fundamentale acordarea de stipendii tinerilor săraci români greco-orientali din Ungaria, care frecventau gimnaziul inferior sau superior și care erau înscriși la un institut de învățământ inferior sau superior industrial, comercial, militar sau la universitate, sau se calificau ca învățăcei la un industriaș, comerciant ori în școala agronomică.

Averea fundației era apreciată la 50.000 de coroane și consta într-o casă, 19 acțiuni a câte 100 de coroane la Banca Agronomică din Biserica Albă, 3200 coroane depuși la Cassa de păstrare din Biserica Albă și 8.000 de coroane depuși la Institutul de bani Oravicina.

La stipendiile oferite din aceste fonduri conform testamentului sunt „îndreptățiți toți studenții greco-ortodocși români din Ungaria care prin studiile lor dovedesc progres bun, diligență, capacitate, purtare bună morală

⁹ *Ibidem*, Dosar 133/1914, nenumărotat.

¹⁰ *Drapelul*, Lugoj, V/1905, nr. 31 din 15/28 martie, p. 2

¹¹ Arhiva Episcopiei Caransebeșului, *Fond bisericesc*, actul fundațional, dosar nr. 138/1915, nenumărotat

și sunt lipsiți de mijloace materiale”. Aveau întâietate cei ce purtau numele de Perian. Din această fundație nu se puteau ”împărtași cu stipendii” cei care au pierdut bursele la o altă fundație. Bursele se acordau în urma unui concurs de dosare publicat prin presă. Acestea puteau fi pierdute dacă studenții nu demonstau prin atestat „vrednicia” în învățatură și purtare, sau în caz de neglijență - dacă uitau să-și prezinte situația școlară în timp util. Literelor fundaționale au devenit definitive în ședința comitetului parohial din 22 septembrie 1912 și au fost aprobate de Adunarea generală din 29 septembrie 1912 în 3 exemplare ce se păstrau la parohia greco-ortodoxă din Biserica-albă, la Consistoriu diecezan și la Ministerul ungar regional de interne¹². Literelor fundaționale au fost întregite și modificate în 21 decembrie 1913 ca urmare a rescriptului ministerial nr. 57218 din 23 aprilie 1913¹³ ce prevedea reînnoirea acestora.

Existau mai multe fonduri cu scopuri școlare-culturale, întemeiate din sumele strânse din donații către Reuniunea învățătorilor greco-ortodocși români de la școlile confesionale din dieceza Caransebeșului. Este și cazul celor 2 litere (acțiuni) la institutele Fagețeana (500 de florini) și Lugojana (518 florini) donate de Ștefan Antonescu, membru fondator al Reuniunii învățătorilor.¹⁴ Numele fundației era „Fundația consoților Sofia Antonescu născută Nicoară și Ștefan Antonescu, pentru totdeauna și nestrămutabilă”.

Din acest fond se premiau anual cărți școlare nou editate și care primiseră aprobarea autorităților pentru a fi folosite și promovate în școlile confesionale românești. Acordarea premiilor și stabilirea cuantumurilor lor urma să se facă în ședințele Adunării Generale anuale a învățătorilor. Se prevedea și faptul că, în cazul încetării existenței Reuniunii, fondul să treacă în posesia exclusivă a Episcopiei greco-ortodoxe a Caransebeșului¹⁵.

Un alt exemplu de mecenat pentru învățământ îl constituie înființarea de către sora generalului Traian Doda a fundației cu un capital de 16.000 de coroane destinată susținerii elevilor greco-ortodocși români din fostul confiniu militar romano-banatic care urmau cursurile școlilor reale sau academia militară. Cum această fundație fusese administrată de Ministerul de război din Viena, în 1918, Consistoriul Diecesan din Caransebeș face demersurile necesare pentru ca fondurile acesteia să îi fie transferate¹⁶.

¹² *Ibidem*, Fond școlar, dosar 279/1911, nenumerotat, Literelor fundaționale ale Fundației Ion și Draga Perian

¹³ *Ibidem*, Fond epitropesc, dosar 582/1912 nenumerotat.

¹⁴ *Ibidem*, Fond școlar, dosar 274/1895, nenumerotat.

¹⁵ *Ibidem*, Literelor fundaționale.

¹⁶ *Ibidem*, Fond epitropesc, dosar 242/1918, nenumerotat

Protopopul Panciovei și a Buziașului, Andrei Ghidiu înființează și el o fundație care îi purta numele pentru „ajutorarea elevilor săraci” și despre care există date din anul 1913 până în anul 1917¹⁷.

Un alt fond este înființat prin testament la 10 septembrie 1902 de Ioan Breban constând în 6 iugăre de pământ destinate școlii confesionale românești. Consistoriul Diecesan primește însărcinarea să țină în evidență administrativă și contabilă această fundație, iar școala confesională să depună la sfârșitul fiecărui an bilanțul.¹⁸

Tot ca fond se constituie și un complex de pământuri înființat prin donația lui Simeon Nicolaeviciu din comuna Lighet. Pământul de aproximativ 17 iugăre în afară de 100 de arbori a fost scos la licitați pentru a fi vândut.¹⁹

Unul dintre cele mai cunoscute fonduri administrate de Episcopia Caransebeșului este cel înființat de Ioan Popasu. Cu direcții și scopuri multiple, aceasta era una din fundațiile cele mai active, ce au atras și atenția presei. *Drapelul* publică un *Apel* în 1903 prin care cerea ajutorul populației pentru mărirea fondului care avea ca scop „alinarea în cazurile de boală, când tinerimea studiosă de la institutul teologic și pedagogic diecesan, în cea mai mare parte lipsită de mijloacele materiale nu reușește să-și procure medicamentele necesare pentru recăștigarea sănătății.”²⁰

Arhiva Episcopiei Caransebeșului înregistrează numeroase astfel de cereri ale directorului institutului pedagogic pentru ca din fondul de ajutorare Ioan Popasu să se plătească farmaciilor sumele necesare pentru medicamentele elevilor. Cererilor le erau anexate și rețetele elevilor.²¹

Patrimoniul fundațiilor era folosit nu doar pentru acordarea de burse ci și pentru acoperirea unor cheltuieli stringente, dar orientate tot în folosul învățământului și al culturii. Astfel, din Fundația Miloașa și din Fondul Cultural în anul 1903 s-au întrebuițat bani pentru adaptarea edificiului Școlii de băieți din Cîlnic. Aceste fonduri nu aveau statute sau reguli speciale. Fondul Miloașa era un complex de 22 iugăre de pământ – fânaș - ce era dat în arendă. Din acest fond s-a zidit în 1885 Școala de fete din Cîlnic, care a fost renovată apoi în 1900.²² Fondul cultural era de fapt fondul

¹⁷ *Ibidem*, *Fond școlar*, dosar 110/1913, nenumărotat.

¹⁸ *Ibidem*, dosar 77/1902, nenumărotat.

¹⁹ *Ibidem*, *Fond epitropesc*, dosar 490/1889, nenumărotat.

²⁰ *Drapelul*, Lugoj, III, 1903, nr.9 din 23 ianuarie/5 februarie, p.2

²¹ *Arhiva Episcopiei Caransebeșului*, *Fond epitropesc*, dosar 99/1917, nenumărotat.

²² *Ibidem*, *Fond școlar*, dosar 301/1902, nenumărotat.

școlar al comunei bisericesti. Bilanțul financiar al acestora era întocmit anual și deus la Cassa Consistoriului Diecesan.²³

Un fond important a fost și cel înființat de Reuniunea Învățătorilor greco-ortodocși de la școlile confesionale din dieceza Caransebeșului. Acesta, ca urmare a unei decizii a adunării generale din 16 septembrie 1908 transferă suma de 20.000 de coroane sub formă de donație consistoriului diecesan pentru a-l administra în scopurile culturale ale diecezei. Bani erau păstrați sub formă de acțiuni: 51 de bucăți la *Albina* – Sibiu, 10 la *Luceafărul* din Vârșeț, 8 la *Banca poporală* din Caransebeș, 4 la *Făgețiana* din Făget și un număr de 3 la *Sentinela* din Satul nou. La aceste se adăugau 6500 de coroane în bani lichizi.²⁴ La cele 4 stipendii a câte 150 de coroane acordate din acest fond aveau acces cu prioritate fiii sau fiicele învățătorilor fondatori sau orfanii acestora, care „sunt avizați la ajutor și vor dovedi purtare bună și calcul bun din studii la școlile medii, comerciale, industriale, militare și pedagogice”²⁵. Dosarele trebuiau depuse până la data de 25 august a anului în curs, concursul fiind publicat și în *Drapelul* de Lugoj. Pentru anul școlar 1915-1916 s-au depus un număr de aproximativ 17 „petiții de cerere”. Bursele se vor acorda următorilor candidați: Constantin Daicoviciu din Căvăran, absolvent al clasei a VI gimnaziale, Cornel Roșca din Mutnicul mare, absolvent al cursului III de pedagogie și lui Cornel Palici din Jebel absolvent a clasei a –IV- a de gimnaziu.²⁶ Pentru anul școlar 1918-1919 prin hotărârea consistoriului diecesan se votează stipendii pentru Ioachim Miloia din Caransebeș, absolvent a cursului II de teologie și lui Damaschin Daicoviciu absolvent al clasei a-III-a de gimnaziu.²⁷

Încasarea banilor de către Cassa Diecesană se făcea din dobânzile provenite din sumele depuse în bănci, sau din creșterea valorilor acțiunilor, din arendarea pământurilor, imobilelor, sau vinderea bunurilor mobile primite prin donație de consistoriu diecesan. Bani erau administrați conform literelor fundamentale ale fiecărei fundații. Tot Episcopia asigura și îndeplinirea cu regularitate a serviciului divin în memoria fondatorilor, îngrijirea locurilor de veci ale acestora²⁸ și pomenirea numelor lor în slujbe periodice, ca semn de recunoștință și veșnică amintire a acestor

²³ *Ibidem*.

²⁴ *Ibidem*, *Fond episcopesc*, dosar 204/1913, nenumerotat.

²⁵ *Foia diecesană*, Caransebeș, nr. 32/1914, p.2.

²⁶ *Arhiva Episcopiei Caransebeșului*, *Fond școlar*, dosar 5/1913, nenumerotat

²⁷ *Ibidem*.

²⁸ *Ibidem*, *Fond episcopesc*, dosar 490/1889, nenumerotat

„binefăcători ai neamului” cum erau denumiți în documentele și presa vremii, precum și pictare portretului în ulei a fondatorilor.²⁹

Existau la nivelul micilor comunități locale și alte tipuri de fonduri, cu un capital financiar restrâns, dar care își dovedeau utilitatea practică. Astfel învățătorul din Ocna de Fier Dimitrie Isvernariu a înființat corul bisericesc din localitate imediat după venirea sa în comună. Acesta beneficia și de un fond înființat din inițiativa aceluiași inimos dascăl. La banchetele organizate în localitate, corul era nelipsit primind donații din partea locuitorilor sau a invitaților speciali la diferitele evenimente: banchete, sărbători religioase, concursuri, etc. Fondurile adunate erau folosite pentru cumpărarea de cortine, lampioane, plata lăutarilor tocmiți sau a taxelor de licență și către poliție.³⁰

Alte acțiuni de caritate vizau edificarea unor așezăminte sau edificii ce interesau întreaga populație de limbă maternă română și care se bucurau de popularizare prin presă. O astfel de inițiativă a Episcopiei viza construirea unui internat pedagogic greco-ortodox român la Caransebeș. Astfel prin circularul numărul 4381 din 1901 acțiunea este adusă la cunoștința întregului cler și a populației.³¹ S-au deschis „liste de contribuire” până la sfârșitul lunii ianuarie 1902, numele contribuabililor urmând să rămână scrise în „Cartea de aur a neamului” și pomenite în slujbele bisericești. La strângerea acestui fond vor contribui nu doar simplii cetățeni ci și institutele de economii și credit: *Bocșana* din Bocșa montană, *Dunăreana* din Cuvin, *Sentinela* din Satul nou, *Făgețiana* din Făget, etc.³²

Totuși, principala menire a fundațiilor era aceea de a acorda subvenții pentru studii elevilor eminenti, dar săraci. După publicarea în presă și în special în *Foaia diecesană* a numărului burselor, a numelui fundațiilor care le acordau, precum și a condițiilor pentru obținerea stipendiilor, după un anumit timp se întrunea o comisie care analiza toate dosarele depuse, numele celor acceptați, ca și quantumul burselor care erau făcute de asemenea publice. Spre exemplu în anul școlar 1912-1913³³, din Fundația Nicolae Popea au beneficiat de stipendii nepotul episcopului: Nicolae V. Popea, candidat de avocat, Achim Miloia, cleric în clasa a -III- a, Alexandru Pîndei student la Academia de silvicultură din Selmezbanya, Tatiana Goanță elevă

²⁹ *Ibidem*, dosar 138/1915, nenumerotat

³⁰ *Ibidem*, *Fond școlar*, dosar 42/1901, nenumerotat.

³¹ *Ibidem*, *Fond epitropesc*, dosar 227/1900, nenumerotat.

³² *Ibidem*.

³³ *Ibidem*, *Fond școlar*, dosar 133/1914, nenumerotat

a cursului 3 de pedagogie a Școlii greco-catolice de fete din Lugoj, Victor Vlad student tehnic în anul IV la Școala de poduri și șosele a Politehnicii Iosefine din Budapesta și absolvent a secțiunii de arhitectură a aceleiași politehnicii, Lazăr Voin teolog absolvent, înscris la Facultatea de Filozofie din Budapesta. Aceștia au depus la dosar următoarele documente: extrasul de botez care demonstra apartenența solicitantului la confesiunea greco-ortodoxă română, un atestat de pauperitate eliberat de autoritatea administrativă locală din localitatea în care își aveau domiciliul atât bursierul cât și părinți acestuia și o adeverință cu situația școlară care trebuia să demonstreze „eminența în studii a elevilor sau studenților respectivi”.³⁴

La marea majoritate a studenților stipendiile erau primite pe toată durata cursurilor astfel: studentul tehnic Alexandru Iorga primește conform documentelor din Arhiva Episcopiei o bursă în valoare de 200 coroane semestrial între anii 1914-1916.³⁵ Deoarece în anul școlar 1916-1917 acesta nu mai solicită acordarea ratei din bursă din motive necunoscute, Consistoriul Diecezan suspendă, până la alte dispoziții, acordarea stipendiului. Acesta este votat însă lui Victor Vlad din Lugoj, banii urmând să-i fie eliberați în momentul în care studentul depunea consistoriului atestatul de „progres făcut în studii”.³⁶ Cum studentul la arhitectură Alexandru Iorga trimite consistoriului în cele din urmă atestatele privind situația sa școlară luând toate cele cinci examene cu calificativele eminent și foarte bine i se votează continuarea acordării stipendiului cu mențiunea ca pretendentul să raporteze la timp situația sa școlară.³⁷

Nu puține erau cazurile în care existau întârzieri în prezentarea actelor necesare demonstrării situației școlare, de aceea se cereau regulat informări despre progresele în învățatură ale stipendiștilor. Spre exemplu, absolventul clasei a-II-a Nicolae Cornean primește prin intermediul oficiului parohial din Zăguzeni însărcinarea ca în termen de maxim 8 zile să „subștearnă testimoniu de la finea anului școlar 1915-1916”.³⁸ În timpul războiului situația a fost agravată de înrolările în armată ale bursierilor.³⁹ Într-o astfel de situație s-a aflat studentul la filozofie Ioan Penția care, amenințat cu mobilizarea forțată în armata bolșevică, părăsește Budapesta și pleacă la Viena „pe picioare și fără pașaport”. Reușind în cele din urmă să trimită

³⁴ *Ibidem*, dosar 31/1913, nenumărotat și dosar 110/1913

³⁵ *Ibidem*.

³⁶ *Ibidem*.

³⁷ *Ibidem*.

³⁸ *Ibidem*, dosar 110/1913, nenumărotat.

³⁹ *Ibidem*, Fond epitropesc, dosar 150/1915, nenumărotat

situația sa școlară în august 1919, după o pauză de mai bine de un an.⁴⁰ Regulamentul privind acordarea stipendiilor era respectat cu strictețe de membrii consistoriului diecezan pentru a evita situațiile de fraudă și pentru a departaja solicitanții. Este și cazul studentului la medicină Ioan Popoviciu și a politehnistului Sava Iorgovan, stipendiști ai fundației Trandafil care, deoarece nu și-au justificat „sporul făcut în anul școlar precedent și nici nu s-au scuzat cerând susținerea stipendiilor pe mai departe” li se votează încetarea acordării acestora prin ședința plenară a Consistoriului Mitropolitan din Sibiu în 20 august/2 septembrie 1918.⁴¹ Administrarea fondurilor și a fundațiilor se făcea în mod independent și fără ingerințele vreunui alt for birocratic. În anul 1910 însă, Ministrul de Culte și cel al internelor și comerțului au cerut cu insistență introducerea în literele fundamentionale ale fundațiilor a unui articol care să garanteze dreptul de suprainspecție a statului asupra tuturor instituțiilor filantropice administrate de episcopie în temeiul unui statut organic. În caz contrar, fundațiile ar fi fost trecute în administrarea statului. Consistoriile diecesane nu vor modifica literele fundamentionale, dar vor accepta ca actele contabile să le fie controlate de către experții contabili ai ministerului.⁴²

În spațiul bănățean al secolelor al XIX-lea și al XX-lea, actele filantropice se înscriau unei tradiții care era expresia istorică a sentimentului de caritate și a spiritului de jertfă pentru „binele public” specific comunităților locale bănățene. Este evidentă ascendența istorică, filantropică și caritabilă a întregii societăți românești în fruntea căreia se situau, ca instituții conducătoare Biserica greco-ortodoxă și Școala confesională românească. În Banat mecenatul nu era deci apanajul exclusiv a celor avuți, ci era practicat de toți doritorii „de bine” social, moral și cultural.

FUNDS AND FOUNDATIONS ADMINISTERED BY THE CARANSEBES BISHOPRIC AT THE BEGINNING OF THE 19TH CENTURY.

Summary

In the historical province of Banat there were at the end of the 19th century and the beginning of the following one a considerable number of funds and foundations having charitable purposes that were administered by the Bishopric of Caransebeș. Their greatest majority awarded scholarships to the pupils and students that showed great interest in knowledge.

⁴⁰ *Ibidem*, *Fond școlar*, dosar 97/1913, nenumerotat.

⁴¹ *Ibidem*.

⁴² *Ibidem*, *Fond episcopesc*, dosar 490/1889, nenumerotat.